

GORAN SKROBONJA

IVAN NEŠIĆ

**FIRENTINSKI
DUBLET**

SFUMATO

■ Laguna ■

Copyright © 2020, Goran Skrobonja i Ivan Nešić
Copyright © 2020 ovog izdanja, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**FIRENTINSKI
DUBLET**

SFUMATO

Sadržaj

Prolog	9
------------------	---

SFUMATO

1. Državna stvar od izvesnog značaja.	17
2. Posao za pažljivog i diskretnog čoveka	29
3. Dobar savet glave вреди	49
4. Biće to knjiga o strašnom i natprirodnom	65
5. Izgleda da imamo posla s neupokojenim	89
6. U nečoveka svakako	106
7. Prestonica vaskolikog sveta.	126
8. Zapamtite ovo ime.	142
9. Policija i dalje bez odgovora	185
10. Medicinska predstava kod <i>Stare vrane</i>	234
O autorima	270

PROLOG

Težak pljusak šibao je po zidovima Samostana Svetog Martina. Grmljavina je odjekivala između masivnih planinskih bedema i visovi Jungfrau, Ajger i Menh mrštili su se u mrkloj noći na dolinu Grindelvald, gde je zdanje stajalo još od trinaestog veka, kada su ga tu podigli pripadnici reda servita doseljeni u Švajcarsku.

U vreme protestantske reformacije samostan je bio raspušten i prepušten propadanju, ali pre nepune četiri decenije staro zdanje je bilo obnovljeno zahvaljujući velikodušnim prilozima ciriških trgovaca i kalvinističke crkve. Sada je tu pod pokroviteljstvom sinoda *Evangelisch-reformierte Kirchengemeinde des Kantons Zug* živelo tridesetak časnih sestara i petnaestak *Stiftsdamen*, štićenica koje su u klosteru bile podučavane asketskom životu u skladu s Kalvinovim načelima i plemenitim naukama kao što su matematika, duhovna muzika i katehizam. Visok i debeo kameni zid, obasjavan samo povremenim plavetnobelim bleskom munje, delio je imanje samostana od ostatka doline.

Sestra Vilhelmina je zadremala posle večernje službe, propustivši da obiđe dugačku izdvojenu zgradu na čijem

su spratu bile ćelije za štíćenice klostera i proveri da li su sve *Kanonissinen* u svojim uskim, neudobnim posteljama, te da li spavaju kako bi okrepile telo i um za novi dan koji će posvetiti učenju i fizičkim poslovima u vrtu, štalama i na njivi. Neke od njih, naročito one starije, umele su da upale sveću posle večerja i da krišom čitaju knjige koje bi im povremeno doturili rođaci prilikom posete ili onaj nepodnošljivi Hans koji jednom nedeljno iz Ciriha dovozi osnovne potrepštine za nesmetani život u Samostanu Svetog Martina.

Obrisala je dugačak drveni sto za zajedničko obedovanje u trpezariji i dopustila sebi da popije čašu dobrog rajnskog rizlinga, a onda se udobnije namestila. Razmišljala je o tome kako će sutra morati da odabere među pitomicama one koje će urediti travnjak i sadnice cveća u klausturu, očistiti trem i biblioteku i spremiti zajedničke prostorije za posetu opata Lenerta, zaduženog da najmanje jednom godišnje obiđe sva sestrinstva u kantonu i proveri koliko je zaista bogougodan njihov rad. U svojoj četrdeset devetoj godini, posle više od tri decenije predanosti Hristu i učenju crkve, Vilhelmina je shvatala da ima u sebi sve manje strpljenja za ljude kao što je Lenert, koji je prošle jeseni zbog aljkavo poređanih motika i drugih alatki u šupi iza štala kaznio sestrinstvo dodatnim mesecom posta. Stara *Äbtissin* Beate umela je s Lenertom i njemu sličnim crkvenim velikodostojnicima da izađe na kraj, ali Beate se zimus upokojila, a zvanično odobrenje za zamenu još nije stiglo, tako da je Vilhelmina obavljala njene dužnosti i...

Glava joj je klonula uz prvo dobovanje kiše, da bi je iz dremeža trgla potmula grmljavina s Alpa – grmljavina i odjeci koji su joj zalčili na udarce zvekira. Oslušnula je pažljivije, a onda ih ponovo čula. Žurno je ustala, izašla iz trpezarije u predvorje, skinula ogrtač sa klina kraj vrata i

upalila petrolejku. Onda je izašla na jaku kišu i po kamenim pločama prešla tridesetak koraka.

Pred velikom, zatvorenom drvenom kapijom stajao je muškarac u širokom crnom ogrtaču, sa šešišom nabijenim duboko na čelo. Uporno i snažno je udarao zvekirom o metalnu ploču na dasci vrata okovanih gvožđem. U trenutcima kada bi grmljavina utihnula i otkotrljala se dalje prema Lauterbrunenu, mukli i duboki udarci ječali su poput pogrebnih zvona.

Kad se, posle nekoliko minuta neprekidne lupnjave, kroz rešetke malog prozora kapije iza guste zavese kiše pojavilo slabašno žuto svetlo petrolejskog fenjera, kasni posetilac ostavi zvekir da poslednji put padne na mokru ploču i spusti bledu, gotovo beskrvno belu šaku. Strpljivo sačeka da se svetlost približi i da se iza rešetki prozora pojavi bunovno rumeno lice sredovečne kaluđerice.

„Ko je to?“, upita Vilhelmina, podigavši fenjer tako da donekle osvetli čoveka s druge strane kapije. „Šta želite u ovo doba?“

Munja se vnu visoko iznad samostana i gotovo odmah za njom režanje grmljavine prosu se među gustim oblacima. Svetlost obasja tamnu ljudsku priliku s druge strane kapije, na proširenju puta popločanog kamenom. Blizu njega stajala su dva visoka jahaća konja, neprirodno mirna; sestra Vilhelmina se začudi što su životinje toliko nepomične i čak ni ušima ne strižu na gromoglasna električna pražnjenja s nebesa. Onda skrenu pogled s potpuno mokrih crnih sapi na lice posetioca skriveno pod senkom oboda šešira.

„Zalutao sam“, reče neznanac. „Kako se zove ovo mesto?“

Njegov nemački bio je jasan, ali jedva primetno obojen naglaskom koji Vilhelmina nije mogla da prepozna. Ona

se nagnu bliže rešetkama prozora i još malo pridiže fenjer. Činilo se da kiša polako počinje da jenjava.

„Samostan Svetog Martina i škola za devojke, pod pokroviteljstvom Evangelističke crkve švajcarskog kantona Cug“, reče ona začkiljivši dublje u senke ispod kapavog oboda neznančevog šešira. Kao da želi da joj ispuni želju da ga bolje osmotri, on kroči još bliže kapiji i oči mu izroniše u titravu svetlost fenjera.

„Ah“, reče muškarac, od čijeg je lica sada videla samo zakrvavljene oči ogromnih crnih zenica, dubokih poput bunara u kakve su paganski starosedeoici ovih krajeva bacali mlade device kao žrtvu zloćudnim bogovima. „U tom slučaju, moram ispraviti sam sebe: ipak *nisam* zalutao.“

I pred pogledom tih očiju, koje niti jednom nisu zatrep-tale, sestra Vilhelmina najednom shvati da je ovaj kasni, nezvani gost došao pred kapiju samostana poslom mračnim, nečastivim i strašnim. Ona slobodnom rukom krenu da se prekrsti i na sopstveni užas vide kako se umesto toga ta njena ruka, naizgled iznenadno obdarena sopstvenom voljom, pruža prema rezi koja je oslobađala vratnice s prozorčićem u levom krilu masivne kapije. Vrisnu, ali joj se iz grla ne ote ni najmanji zvuk. Pokuša da rukom kojom je držala fenjer udari po onoj drugoj, neposlušnoj, ali sada je ni ova nije slušala. Jedva je i osetila hladan i vlažan metal zasuna pod utrnulim mesom prstiju kada ga je čvrsto stegla i naglim pokretom povukla u stranu. Onda joj ruka nemoćno klonu niz bok, a vrata zaškripaše na šarkama i zanjihaše se unutra, otvorivši se pred neznancem.

Vilhelminine oči se raširiše od hladne jeze kada muškarac stupi na kamene ploče dvorišta. Bio je visok kao planina i crn kao smrt dok se nadnosio nad njenim pobelelim, uvis okrenutim licem.

„Sada ćeš mi pokazati gde se nalazi ona koju tražim. A onda... onda ćemo se malo zabaviti, svi zajedno: opatice Svetog Martina, vaše štíćenice – i moja malenkost.“

Izgovarajući nemo i mahnito u sebi molitvu Devici Mariji, sestra Vilhelmina pomisli kako je za nju i sestrinstvo nenajavljeno nastupio dan Strašnog suda dok su je noge protivno njenoj volji nosile po kamenu, klizavoj travi i žitkom blatu dvorišta prema ulazu u utihnulu zgradu u kojoj su bile smeštene *Stiftsdamen* klostera. Sa svojih vrtoglavih visina, glečerima optočeni vrhovi Alpa ravnodušno su posmatrali kako ona i njen tihi crni pratilac prilaze dugačkoj kamenoj dvospratnici uz poslednje gromove kao odjek zloćudnog smeha davno prognanog paganskog božanstva.

SFUMATO

1

Državna stvar od izvesnog značaja

Bilo je kasno februarsko nedeljno popodne kada je Milovan Glišić upalio zidne gasne lampe u svojoj sobi na spratu hotela *Nacional* i seo za sekreter prepun uvezanih kartonskih fascikli, rasutih papira i sudskih spisa. Napolju je hladan tamni pokrov sakrio Sabornu crkvu i početak Velikih stepenica. U uglu je peć bila dobro zagrejana – poslužitelj je tog jutra doneo dnevno sledovanje cepanica i Glišić je održavao vatru ne promolivši nos napolje. Nije mu se izlazilo po beogradskoj vlažnoj, mizernoj zimi, pa će i bratija kod *Dardanela* večeras – Laza Lazarević, Milo Krpa, Domanović, Nušić, braća Ilić i Janko Veselinović – nekako morati da se karta i pije bez njega.

Ali nije Glišić seo za svoj sekreter kako bi, možebiti, nastavio da piše novi komad za Narodno pozorište, niti kakvu pripovetku o izmišljenim događajima i stvorenjima o kojima je priprost svet voleo da zbori u njegovom kraju i smišlja strašne priče za nevaljalu decu i duga posela. Nije se latio čak ni nove velike sveske u koju je smerao da zabeleži sećanja na smutno vreme i dane pune uzbuđenja kada je ono

pomogao policijotima oko gonjenja i pronalaženja Savinog, pa tri meseca nije silazio s naslovnih strana štampe svake boje – i domaće i strane.

Ne, pomislio je dok je časovnik potmulo otkucavao sekunde na zidu prelepljenom tekstilnim tapetama – kao što je i priličilo „me’ani prve klase“ – da uzme i konačno sredi papire i akta preostala mu posle sudskog razvoda od Kosare. Dovoljno je dugo to odlagao, i mada mu je čitav taj posao izjedao dušu, jednom ga je morao svršiti, a zar je bilo boljeg vremena za to od ovog turobnog sumraka?

Uzdahnuo je i prionuo na posao. Uklonio je s radne površine sekretera sve hartije koji nisu imale veze s tim tužnim i tegobnim procesom (premda se moglo reći da je, u neku ruku, sve što je zapisao, svako slovo koje je stavio na papir za vreme i posle suđenja, nastalo pod teškim bremenom propasti njegovog braka i nosilo je u sebi – čak i kad je bila reč o kakvoj pozorišnoj komediji ili scenskoj lakrdiji – приметnu gorčinu i jed). Onda je počeo da razvrstava dokumente po datumima, a kada datuma na njima nije bilo – kao na nekim pismima ili kratkim porukama od njegovog ili Kosarinog advokata – prebirao je po sećanju i sam im određivao vreme nastanka, pouzdavši se u i te kako živo pamćenje.

Najživlje od svega bilo je u njemu sećanje na to koliko je lepa bila kad ju je prvi put video.

Bilo je to osamdeset prve, kada ga je Njegovo veličanstvo ukazom postavilo za dramaturga Narodnog pozorišta u Beogradu: kod *Gradžanske kasine* je upriličen skromni prijem i među zvanicama – nižim činovnicima Vlade, predstavnicima štampe i skorojevićima koji nisu želeli da propuste nijedno društveno okupljanje u prestonici, koliko god razlog beznačajan bio – nalazila se i ona.

U tamnoplavoj haljini od teške otomanske svile, sa istaknutim turnirom pozadi i malim kvadratnim izrezom na grudima uokvirenim bogato nabranim uzanim rišem, privukla je poglede čim je stupila u salu u pratnji oca i matere. Gusta crna kosa bila joj je podignuta po najnovijoj evropskoj modi, a s lica su joj sevale krupne oči tamne kao zift. Kad ju je opazio, odložio je ispijenu čašu penušca na sto i povukao Lazu za rukav.

„Daj, Lazareviću, svega ti, jamačno ćeš znati ko je ona devojka u plavom – ti poznaješ svu čaršiju, pa moraš poznavati i nju.“

Laza je pogledao prema ulazu u salu i šeretski začkiljio u Glišića.

„Dabome da je poznajem, premda ne u biblijskom smislu, zbog čega mi je, moram priznati, donekle i krivo. Imaš dobro oko, Glišiću, kakvo i doliči jednom takvom bečaru, ali moram ti reći da ti je bolje kloniti se i mlade gospođice a i njene familije.“

Lazarević mahnu poslužitelju da im donese još dve čaše, pa nastavi:

„Onaj namrgođeni brka pored nje, s fesom koji valjda samo još on i naš mlađani Vojislav u varoši nose, otac joj je, trgovac hartijom Nikola Stefanović.“

„Čuo sam za njega, ali nisam imao tu čast da se s gospodinom upoznam.“

„Ne prekidaj me kad govorim, Glišiću“, reče tobož nabusito Laza i otpi gutljaj. „Nameran sam da te prištedim jada i muka na kakve još u životu naišao nisi, pa me zato slušaj.“

Devojka u plavoj haljini je, u međuvremenu, zajedno s majkom prišla grupici žena obuzetih živim razgovorom, dok je njen otac među zvanicama primetio sekretara vlade

za trgovinu i odmah počeo nešto da mu gestikulirajući objašnjava.

„Vrlo imućan čovek“, nastavi Lazarević, „ali do pre godinu-dve. Pet kćeri ima i sve su velike lepotice. Za jednu sigurno i ti znaš, iako živiš nosa zabodena u knjige i za društvo mariš samo kad u kafani lumpuješ. Ta ti je ona Leposava, udova advokata Novakovića, koja se posle smrti muževljeve zbližila s Njegovim veličanstvom pa su u velikoj ljubavi živeli nekoliko godina.“

„A je li? Pa to je ona Lepša zbog koje se govorkalo da će Milan abdicirati kako bi se njom oženio?“, reče Glišić. „Ovo je njena sestra?“

Lazarević ga munu laktom. „Ne prekidaj me, kažem, ako ti je život mio. Dakle, Leposava je znala da to kralj tek tako samo priča, i bila je dovoljno inteligentna da zna kako od braka s njim nema ništa. Ali kad se Milan oženio Natalijom Keško, sirota je žena presvisla od jada i tuge. I sad ona golobrada hulja Pera Todorović govorka kako će o njoj roman napisati! Druga je sestra udata za Jovana Avakumovića, sudiju Kasacionog suda. Treća ti je žena đenerala Mostića. A četvrta, e ta ti je mustra prava: u čaršiji su je zvali 'Muškacona' i odbegla je s nekim muslimanom u Egipat, da bi stigla čak u Adis Abebu i završila tamo kao dvorska dama. Eto, takva ti je to familija. A ova ovde, peta kći, to ti je Kosara Stefanović.“

„I zašto mi savetuješ da se te familije klonim?“, upita Glišić.

Laza teatralno uzdahnu i iskapi čašu.

„Zato što je ta porodica, doduše, u društvu visoko cenjena, ali materijalno na rubu propasti, s prilično izopačenim i, moglo bi se reći, nastranim manirima. Šta bi jedan valjevski 'primitivac' kao ti, Milovane, mogao imati zajedničko

s njima – ti, sušta protivnost svih nakaznih osobina negovanih u takvoj jednoj sredini? Ti, književnik i prevodilac, evo sad i dramaturg Narodnog pozorišta, detektiv na glasu posle one frtutme oko Zarožja... nikakvog ti ugleda nemaš u krugovima visoke novčane aristokratije. Ti ljudi nas ovakve unižavaju, preko ramena gledaju i za njih jedva da smo nešto više od običnih prosjaka: tek protuve i pijanci, boemi bez sigurne budućnosti, mladi i sitni ljudi za koje su kuće tih bogatih trgovaca zatvorene.“

Lazarević isprati očima pogled Glišićev, prikovan za lice Kosare Stefanović, koja se ljupko osmehivala sagovornicama i krišom pogledavala prema stolovima s posluženjem.

„Poslušaj me, Milovane, panju jedan valjevski, ako ima u tebi i trunke pameti. Znam da je lepa kao san, ali Kosara ti je od žena koje valja imati samo u lirici ili tragediji, književnom snoviđenju. Vidim da krv vri u tebi, ali u stvarnom životu ona ti može doneti samo pakao. Okani se toga na šta pomišljaš.“

Kamo lepe sreće da ga je tada poslušao, da se okanuo. Ali krv je u njemu zaista uzavrela i on njenom zovu nije mogao da odoli. Prišao joj je te večeri, zvanično su se upoznali i sledeće godine, devetoga maja, stupili u brak.

Zaista, kao što je Laza i natuknuo, otac Kosarin je materijalno posrnuo. Silno porodično bogatstvo istopilo se i njegova najmlađa kći najednom nije imala mnogo izbora. Jedan književnik, za njihova merila siromašan, mogao je doći u obzir. Vaspitavana kao i sve devojke iz takvih kuća, po zakonima na strani, u Beču, Pešti ili Novom Sadu, Kosara je očekivala svog „princa iz bajke“. Ali Glišić nije bio taj. Mislio je da će se ona, pritisnuta prilikama, privići na skromniji život, ali u tome se grdno prevario. Njegova je žena očekivala raskoš i luksuz na kakav je svikla u roditeljskom domu, a

Glišić je, s druge strane, bio boem kao i svi njegovi drugovi od pera, i sa svojih trideset pet godina nije bio nameran da menja navike, pa je često kući dolazio u ponoć, katkad i pred zoru. A tu je bila i bezrazložna ljubomora Kosarina, jer je on bio dramaturg Narodnog pozorišta gde su bile glumice o čijem se moralu koješta raspredalo. I mada ju je Glišić ubeđivao da su sve one beznačajne i uostalom rđave kao umetnice („osim možda Nigrinove, žene Davorina Jenka“), Kosara to nije prihvatila, te je čak u tužbi za razvod braka, iako za to nikakvih dokaza imala nije, navela flertove sa glumicama kao jedan od razloga, u nadi da će to uticati na sud.

Formalno, njihov je brak trajao pet godina, mada bi najpravilnije bilo reći da nikada nije ni postojao. Za to vreme su i jedno i drugo terali svako po svome, po navikama momačkim i devojačkim. On je bio naučen da živi bez grdnje i kontrole, ona sviknuta na raskoš i nerad. Godine 1887. Kosara je Konzistoriji podnela tužbu sa zahtevom da se njihov brak razvede Milovanovom krivicom.

Sada, dok je u sobi u *Nacionalu*, gde se preselio posle razvoda, premetao papire i dokumenta, Glišić je prelistao svoj odgovor na Kosarinu tužbu, napisan opširno i književno, kao omanji roman. Preleteo je pogledom preko redova u kojima je naveo sve ono što je „gospođi Kosari“, kako ju je nazivao tokom čitave rasprave i sudske korešpondencije, sam imao da zameri: to kako je zahtevala da i u njegovoj kući živi dokono i u luksuzu iako njegovi prihodi nisu mogli da joj priušte takav bes; to što je morao za stan da plaća visoke kirije, a hranu da dobavlja iz najboljih kafana, odakle su im donosili svaki dan po tri-četiri jela, a četvrtkom i nedeljom čak i po pet!

U prelistavanju, on dođe i do žute cedulje, priznanice koju mu je izdala Draga Ljočićeva, prva srpska lekarka,

kada je bezuspešno pokušala da Kosaru izleči od nekakve „ženske bolesti“ gotovo odmah posle venčanja. Morao je tada da se uzajmi, najpre za pedeset, potom za još trideset dukata, ali gospođi nikakva medicina pomagala nije, pa je izričito zahtevala da ode u neku banju „preko“ da se leči. Iako je to uporno odbijao, ona je bila uporna, i mogao je i sad da čuje njen prodorni, kreštavi glas: „Izbij ti to iz glave! Ja moram ići! Ne bio me uzeti!“ Tada se povinovao samo da mu to kreštanje ne bi odzvanjalo u ušima. Uzajmio se za još pedeset šest dukata – evo i te priznanice – i sve joj te novce dao da ode u banju Glajhenberg. A ona, čim je tamo dospela, počela je da mu šalje depeše i traži još para. Tada je uzajmio dvesta dinara i uzeo akontaciju plate ne bi li joj poslao još dvadeset dukata. A umesto da se vrati u Beograd, Kosara se malo „prošetala“ do Beča i tek potom došla kući. A bolje da nije. Milovana su poslali tada u Aleksandrovac zbog nekog popisa i gospođa se tamo dovezla karucama da mu priredi dosta troška i još više jada.

I u trećoj godini braka Kosara je zahtevala da ide u banju, iako je on njenoj porodici jasno predočio svoje finansijsko stanje. Ali badava: njegova žena je klela, inatila se, naizmenice plakala i siktala sve dok ga nekako nije naterala da je otpravi u Rogašku Slatinu. Tada je Glišić morao opet da se uzajmi za pedeset dukata, i pride da vrati deset pašenogu, đeneralu Vasi Mostiću, koji je te novce dao Kosari u banji gde je i sam boravio s porodicom. Videvši koliko se Milovan teško izvlači iz dugova, Mostić je Kosaru pozvao kod sebe u Kraljevo, gde je tada na službi bio, da prezimi i malo dopusti mužu da odahne.

Glišić okrenu stranicu svog primerka predstavke Konzi-storiji i vide šta je napisao tamo o tom vremenu:

Ali gospođa Kosara ne bi bila gospođa Kosara da se ubrzo nije vratila, upravo u času kad je meni najteže bilo, a onda odmah i napustila kuću, iako sam joj iz kafane obezbeđivao razna jela, a imala je uvek i po pivu...

Ja nikada nisam dočekaao iskreno poštovanje i uvažavanje od nje, a kamoli poslušnost i pokornost! A mesto one najlepše dužnosti ženine da svoga muža, kao iskreni zadrugar, teši i uspokojava svojom ljubavlju, iskrenošću i vernošću, kad bude opterećen teškim brigama, ja sam od svoje žene trpeo bezdušno zajedanje, najgore reči, navaličnu svađu i uopšte, tako postupanje kako ne postupa niko ni prema svom najgorem neprijatelju.

Priznajem, u časovima kad me je gospođa Kosara teško izazivala, umeo sam da joj odgovorim i šamarom, ali zlostavljao je nisam. Ona pak nije bila ravnodušna prema takovim mojim postupcima, pa je trčala kod majke, kod sestara i zetova da traži njihovo mešanje, a oni su dolazili i pokušavali da nas smire i pomire. Ali ta su njihova mešanja na nju loše delovala, jer se posle njih još gore vladala. Priznala mi je da će me dražiti dotle dok se toliko ne zaboravim da je osakatim, a onda će me tužiti sudu za izdržavanje.

U aprilu 1887. Kosara se vratila majci i taj brak je prestao da postoji. Imala je veoma veštog advokata, koji je brakorazvodnu parnicu dobro vodio. Njeni zahtevi, iako zakonski neosnovani, izazivali su Milovana i izlagali ga prekomernim troškovima u sporu. Zahtevala je da se brak poništi po paragrafu 94 pod B, tačka 1 i 2 Građanskog zakonika, iako tamo stoji kao razlog za tužbu „preljuba dokazana, rađenje o glavi supružnika i dejstvovanje svirepim i ubitačnim sredstvima protiv života njegovog“.

Glišić uzdahnu i spremi svoj primerak predstavke u kartonski omot, pa uze sledeći papir i smrknuo ga osmotri. Bila je to presuda Konzistorije eparhije beogradske K. broj 6084 od 30. septembra 1887, kojom je brak razveden na štetu Kosarinu. Odmah iza tog dokumenta nalazila se i njena žalba, te Glišićev mnogo kraći odgovor upućen Apelatorskoj konzistoriji, gde je on napisao da ga je bivša supruga tužila kao „brakolomnika, bludnika, kartaroša koji svoju ženu zlostavlja, što ničim nije dokazano“. U tom je odgovoru on tražio da Konzistorija odbije i Kosarin zahtev u odvojenom postupku da joj on daje izdržavanje bez obzira na ishod brakorazvodne parnice, jer ona ničim nije dokazala da je u tom sporu bila nevinna strana.

Presavio je i taj papir, priložio ga uz prethodne, i samo ovlaš pogledom preleteo preko pisma kojim je Kosarina majka zahtevala da joj on vrati miraz. I tim se povodom vodio proces pred prvostepenim sudom za varoš Beograd, a Glišić je tada izjavio kako nikakav miraz nije primio, ali da jeste „od gđe Jelene na dan prstena dobio stotinu dukata, kada je ova rekla: 'Evo, nek ti se nađe za trošak i kućne potrebe!' Polovinu sam od toga utrošio na svadbu, a ostatak za kućne potrebe, kako je Kosarina majka i namenila“.

On konačno zaklopi kartonske korice.

Pet godina života, provedenog u čemeru umesto u porodičnoj sreći i miru... pet godina svedenih na hrpu papira u uvezanoj kartonskoj fascikli.

Glišić načas pomisli da otvori vratanca peći i preda gorke uspomene plamenu, ali se predomisli i umesto toga odloži svedočanstva o propalom braku duboko u senke sekretera.

Gde li je Kosara sada? Šta radi? Poslednji glas o njoj čuo je pre više meseci, od bivšeg pašenoga Mostića: navodno je

pokušala da se otruje tako što je popila zdrobljeni fosfor od palidrvaca. Bezuspešno.

Da li su njene čari bile dovoljna zadovoljština, tas na vagi koji bi mogao da prevagne nad svim časovima mizerije koju mu je priredila? Morao je da prizna – sebi, kad već ne drugima – kako mu često u misli dolaze trenuci sladostrašća s njom, i to dok je na vrhuncu s nekom od ljubavnica sada kada se vratio momačkom životu.

On ustade i priđe prozoru. Napolju je već prava noć, iako je tek pola sedam.

Prenu ga kucanje na vratima.

Glišić pogleda prema predsoblju u kojem je bilo mesta samo za šifonjer i ogledalo na suprotnom zidu, pomislivši da mu se učinilo. Ko bi to mogao biti u ovo doba, po ovakvom danu? Niko od osoblja mehane, to svakako. Gazda Čedić je retko kada dolazio iz Žarkova i Glišić je kiriju redovno isplaćivao njegovom zetu koji je vodio poslovanje. Isto tako, nije to mogao biti niko od njegovih stalnih drugova u piću i vunovlačarenju na kafanske i književne teme – po nekakvom prećutnom sporazumu, oni se nikada nisu posećivali međusobno u stanovima ili kućama, već im je redovno odredište bila kafana *Dardaneli* ili, ređe, *Srpski kralj*. On reši da sačeka i ustanovi da li mu se uistinu pričinilo.

Kucanje se ponovi, ovog puta žustrije.

Glišić se mahinalno uspravi, prikopča debeo vuneni prsluk i sporim korakom priđe vratima. Pruži ruku prema bravi kako bi otključao, ali onda zastade, okrenu se prema šifonjeru i odškrinu malo jedno njegovo krilo. Unutra, ispod kaputa, svetlost iz sobe mutno sinu na dvostrukoj cevi krateža „parker“ šesnaestice, istog onog koji je na poklon dobio od Tase Milenkovića neposredno pred okončanje gužve oko Savanovića. *Poslužio ti je dobro danas*, rekao

mu je posle svega Tasa, *pa nek ti služi i ubuduće. Nikad se ne zna*. I zaista, dok su Savu odvozili u bukagijama, ovaj je sa jezivom mirnoćom, jednom običnom rečenicom, stavio Glišiću na znanje da mu nikad neće dati mira, da će pokušati da se osveti i njemu i svakom njegovom. Evo, deset je godina prošlo i ništa se nije dogodilo. Ali Milenković je znao o čemu govori: nikad se ne zna. Stoga je parkerica bila više od trofeja – sve ovo vreme Glišić ju je marljivo čistio svakog meseca, menjao patrone, držao je spremnu, za svaki slučaj.

Sada on još malo odškrinu krilo šifonjera tako da, ustrebali, može brzo da dograbi oružje, i otključa bravu, a kucanje se začu i treći put. On duboko udahnu, stegnu vilicu i odlučno stisnu kvaku.

U hodniku pred vratima njegove sobe stajao je visoki četrdesetogodišnjak u uniformi pukovnika kavaljerije nakvašenoj snegom koji se topio na epoletama i rukavima svetloplavog čojanog šinjela. Na glavi mu je bila šapka sa značkom kraljevske konjice i uspravnim crvenim perom, a na opasaču prikačena sablja s jedne, i revolver u futroli s druge strane. Desna šaka bila mu je u vazduhu, skupljena u pest za novo kucanje, zatečena naglim otvaranjem vrata.

„Gospodine Glišiću“, reče pukovnik i polako spusti ruku. „Izvinjavajte zbog kasnog sahata – posredi je hitna državna stvar od izvesnog značaja.“

„Kako to mislite, gospodine pukovniče...?“

„Belić, Sima Belić, gospodine Glišiću. Kako mislim? Pa eto... Njegovo veličanstvo kralj Milan Prvi Obrenović neizostavno nalaže vaše prisustvo.“

„Sada?“, reče Glišić sa čuđenjem.

„Sada“, potvrdi pukovnik i stisnu usne ispod gustih tamnih brkova.

Glišić ga još jednom odmeri od glave do pete, pa klimnu glavom.

„Evo odmah, gospodine pukovniče. Ako biste mi samo dali koji minut da se propisno obučem za kraljevsku audijenciju.“

„Svakako. Čekam vas dole. Samo pohitajte.“

S tim rečima pukovnik se okrenu i pođe ka stepenicama prema prizemlju, a Glišić blago zatvori vrata i raskopča prsluk, baci ga na krevet, pa poče da oblači svoje najbolje zimsko odelo. Desetak minuta kasnije sedeo je u dvopregu što je zakloparao vlažnom kaldrmom udno Kalemegdana prema pristaništu, praćen topotom odreda kavaljerije koji je predvodio pukovnik Belić, dok je sneg tiho vejao po gradu i darivao mu makar privremeno belinu koju je ovaj već odavno samo u imenu nosio.

Posao za pažljivog i diskretnog čoveka

Dvopreg se zaustavi nedaleko od vode i trenutak ili dva kasnije Glišić otvori vrata kočije i stupi na kamene ploče pristaništa. Vetar koji je dunuo sa crne savske vode nagna ga da se strese i nabije šesir dublje na čelo. On upitno pogleda u Belića, koji je ostao na svom konju, kao i ostali vojnici iz pratnje. Ovaj mu samo kratko pokaza rukom prema mestu gde je za dok bio pričvršćen mostić metalne konstrukcije s ogradom od lanaca, prekriven debelim hrastovim daskama premazanim smolom. Glišić pođe tamo, pa se osvrnu načas, začuvši kloparanje točkova i odzvanjanje potkovanih kopita dok je kočijaš okretao kola od pristaništa tamo odakle su i došli. Onda slegnu ramenima i pođe dalje, nesigurno stupajući u kaljačama na vlažni put.

Prilaz mostiću čuvala su ispod strehe sa okačenim fenerima dva vojnika u svečanoj uniformi i bradati major garde u dugačkom tamnoplavom šinjelu sa žutim epoletama i svetloplavim pantalonama niz koje su se spuštale tanke crvene pruge, pantljikama vezanim ispod crnih cipela previše lakih za ovo pasje vreme. Dok je stajao mirno i čekao

da mu Glišić priđe, major ga je sa zanimanjem posmatrao ispod šapke, ruke u beloj rukavici nehajno oslonjene o korpu paradne sablje.

„Dobro več, gospodine majore“, reče Glišić. „Rečeno mi je da...“

„Svakako, svakako, gospodine Glišiću. Njegovo veličanstvo vas čeka. Izvolite.“

Major se pomeri u stranu i kucnu petama. Glišić stupi na mostić i pođe prema lađi usidrenoj kraj obale.

Prepoznao je dugačak i vitak trup parobroda, uzdignuti dimnjak koji se pušio u zimskom mraku, gornju palubu prekrivenu tankim slojem napadalog snega. Bio je to čuveni *Deligrad*, kojim se knjaz Mihailo odvezao iz Beograda put Stambola po ferman, i koji je potom, 1867. godine, vukući za sobom tri šlepa, Ali Riza-pašu i njegove dve hiljade Turaka iz tvrđave beogradske, smederevske i kladovske, pod kapetanom Poznanovićem na večito odvezao u turske zemlje, da se više nikada u Srbiju ne vrate.

Čovek koji je Glišića dočekaao sa druge strane mostića bio je visok i brkat, s jarećom bradicom, u tamnoj uniformi kapetana lađe na dvoredno kopčanje sa mesinganom dugmadi, krutom belom kragnom, službenom crnom kravatom i šapkom. Bio je to čuveni Dubrovčanin, Božidar „Boža“ Đaja, kome je *Deligrad* bio poveren na upravljanje posle Poznanovićevog otpusta iz službe.

„Gospodine Glišiću“, obrati se Đaja Milovanu s toplim osmehom. „Čast mi je da vas mogu primiti na mojoj skromnoj lađi. Ako se ne varam, ovo je prvi put da ćete nogom stupiti na nju?“

„Tako je“, odgovori Glišić i pruži ruku kapetanu, a onda se zbunjeno osvrnu oko sebe, zagledajući brod koliko su

mu dopuštale svetiljke pokačene u pravilnim razmacima duž glavne palube.

„Pošto vas Njegovo veličanstvo nestrpljivo očekuje, a ja imam naređenje da odmah po vašem ukrcavanju zaplovimo put Smedereva, poželeću vam dobrodošlicu i reći tek da je na ovom parobrodu večeras samo posada, i odred garde, naravno. Ali ne brinite: Njegovo veličanstvo je naložilo da niko na lađi ne sme da vas uznemirava kada jednom započnete razgovor. Nećete ni primetiti da smo tu, ako izuzmemo poslužitelja za večeru. Dozvolite da vas povedem u salon, kralj vas tamo čeka.“

Glišić klimnu glavom i krenu za Đajom, a iz senki bez reči izroni jedan mornar i poče da odvezuje pristupni most. Duboko iz korita potmulo se oglasi parni motor i brod se osetno zaljulja pod nogama. Iz tame se začuše užurbani povici mornara i oficira.

„Ne znam da li ste upoznati“, pogleda kapetan u njega preko ramena, i dalje sa srdačnim osmehom, „da su *Deligrad* sagradili Francuzi, a ime je dobio po slavnom šancu deligradskom iz Prvog ustanka? Može poneti dvesta sedamdeset pet tona i vući šlepove za sobom. Još malo pa ćemo proslaviti pola veka kako plovi Savom, Dunavom i Tisom.“

Glišiću nisu smetali oduševljenje i ponos s kojima je Đaja govorio o svom brodu, ali nije mu mogao posvetiti pažnju kakvu je svakako zaslužio, jer su ga i dalje mučila pitanja o kojima je razmišljao otkako mu je pukovnik Belić pokucao na vrata s neočekivanim i tajanstvenim pozivom kraljevim. Kako bilo da bilo, i ta će pitanja ubrzo dobiti odgovor.

Kapetan otvori vrata i uvede Glišića u malo predvorje, pa pokaza na unutrašnja vrata tapacirana kožom i nakloni mu se.

„Ovde je onaj manji, ekskluzivniji od dva brodska salona, gospodine Glišiću. Ja vas sada moram ostaviti i vratiti se redovnim dužnostima. Plovidba do Smedereva trebalo bi da prođe mirno – na Dunavu još nema debela leda, a i vetar se umirio. Nadam se da će vam putovanje biti ugodno.“

Lađa je sad već mirno sekla niske dunavske talase i komadi tanke mrazne skrame promicali su kraj njenih bokova. Glišić zahvali kapetanu i rukova se još jednom s njim, a ovaj se okrenu i izađe bez daljih reči kako bi se pridružio svojim oficirima na komandnom mostu.

Glišić se okrenu prema unutrašnjim vratima, duboko udahnu, pritisnu kvaku i otvori ih.

Salon je bio prostran i raskošno uređen. Na prozorima su se nalazile purpurne plišane zavese, a prostoriju su obasjavali kitnjasti gasni lusteri i zidne svetiljke. Zidove su prekrivale svilene tapete i drveni paneli ukrašeni platnima s motivima ruralnih pejzaža. Duž zidova su se pružale sofe, otomani i stolice zaobljenih naslona, a centralni deo prostorije zauzimali su okrugli stolovi pričvršćeni za brodski pod i prekriveni belim stolnjacima. Spram vrata koja je Glišić otvorio bio je mali šank od orahovine, gde je poslužitelj u uskom belom žaketu zastao usred mućkanja koktela, pogledao u njega, klimnuo glavom kao da ga već dugo očekuje i nastavio da žustrim pokretima trese spojene posude. Trenutak kasnije momak nasu sadržinu u veliku kristalnu čašu, koju stavi na srebrni poslužavnik.

„Taj se koktel zove sazerak“, začu se glas iz desnog ugla salona, blizu velike peći bubnjare od livenog gvožđa. „Na led se naspe ražanog viskija, pa tome dodate malo pejšo i angostura bitera, kašičicu apsinta i limunovu koricu. Naučio

sam se na to piće kad sam letovao na strani – u Toskani i na Côte d'Azur. Jeste li možda i vi za jedan, Glišiću?“

Njegovo veličanstvo Milan Prvi Obrenović uze čašu s poslužavnika koji mu je poslužitelj prineo, pa je podiže kao da nazdravlja. Kralj je na sebi imao ležeran žaket od tankog, svilenkastog štofa, običnu belu košulju i uske prugaste pantalone. Nije bilo ni traga lenti i ordenju koje je prikazivao u javnosti pred svojim podanicima, a izraz na Milanovom licu – za jednog tridesetpetogodišnjaka prerano ostarelom, činilo se Glišiću – bio je smrknut i pomalo umoran.

On se nesigurno nakašlja, pa se kratko nakloni.

„Veličanstvo, ja... hvala, ne. Nisam vam ja za ta inostrana pića – ja sam vam prost čovek, tako da... Domaća ljuta, e, to bi već moglo.“

Poslužitelj priđe i Glišiću skinu kaput, predavši mu ga skupa s vlažnim šeširom i rukavicama.

„Čuli ste našeg gosta, mladiću“, reče Milan. „Čokanj domaće ljute za gospodina Glišića, a onda možete izneti i večeru.“ Okretni momak okači Glišićeve stvari o čiviluk iza šanka, nakloni se i prionu na izvršenje kraljevog naloga.

Milan otpi gutljaj koktela pa priđe jedinom stolu na kojem je bio postavljen pribor za jelo – porcelanski servis za dvoje, sa srebrnim escajgom ukrašenim grbom kraljevske kuće Obrenovića – i smesti se tamo, opušteno zavijajući brk.

„Sedite, Glišiću, sedite. Nećemo gubiti vremena na formalne rituale. Kao što već i sami vidite, ova je audijencija... posebne vrste.“

Glišić kao da je postao svestan spoljne hladnoće tek sada kad je počeo da oseća toplotu na koži šaka, lica i vrata. Strese se, kroči napred i odmaknu stolicu od stola kako bi seo spram kralja.

„Da, znam da je vreme nezgodno, kasni sahat, zima i sve to... Ali verujte, imam dobar razlog za ovakav teatar. Nadam se da ćete se brzo zgrejati, ako ne već od te vaše domaće ljute, ono od ove peći koju su pridodali za zagrevanje salona, pošto se sistem parnog grejanja lađe pokazao nedostatnim za naše mrazeve i vetrine. *Deligrad* je šklopocija, koliko god se Đaja njime ponosio, ali šta ćemo – boljeg broda od njega nemamo.“

Dok je sedao za sto, Glišića iz bubnjare zapahnu talas toplote od koje se čoveku lako moglo pridremati.

„Recite, kako vaš rad? Spremate neki nov komad za našu pokondirenu publiku? Ili možda kakav novi prevod? Moram priznati da sam s velikim zadovoljstvom pročitao *Lice izdajice* koje ste preveli, ali muči me tu jedno pitanje...“ Milan načas začuta, videvši da je Glišić upitno podigao obrve. Onda nastavi: „Rad sam znati, Glišiću, zašto ste ime piščevo naveli kao 'Idgar Pu', kad jamačno znadem da dotičnog njegovi sunarodnici nazivaju 'Edgar Pou'“?

Glišić prebledi i trže se.

„Ja... Vaše veličanstvo, zar ste me pozvali amo kako bismo raspravljali o prenošenju američanskih imena u naš jezik?“

Milan se tiho zakikota na to, premda u zvuku tog kikota nije bilo ni najmanje razveseljenosti.

„Ne, moj Glišiću, naravno da ne.“ Kralj otpi još gutljaj sazeraka. „Pitam to samo onako, da nečim ubijemo vreme dok nas ne posluže i onda ostave nasamo.“

Upravo u taj čas poslužitelj se ponovo pojavi na vratima iza šanka, kuda se sigurno moralo ići u brodsku kuhinju, pa pogura pred sobom kolica s posudama. Dok je sipao kralju i njegovom gostu masnu pačju supu koja se pušila iz supentofa sa kobaltnim ukrasima i prinosio tanjire s odrescima, prilozima, povrćem i toplom projom, Glišić se malo osmelio i obratio kralju.

„S dužnim poštovanjem, veličanstvo... Vi znate koliko sam ja proteklih godina prevodio na srpski – sa ruskog Tolstoja, Gončarova, Gogolja; s francuskog Balzaka, Verna i Merimea i s engleskog Tvena i – *Pua*... I znadem ja jako dobro kako Englezi i Amerikanci izgovaraju njegovo prezime, ali urednik *Videla*, onaj Jerotije Protić, bio je nepopustljiv. Čuo je negde – krivo, svakako – da je Pouove priče neko tako objavljivao, pa ni da čuje za moje protivljenje...“

„Dobro de, Glišiću“, osmehnu se kralj. „Nemojte se pravdati, posebno ne meni, koji sam rođeni jezik morao učiti kao mladić, tek pošto su se ovde, u otadžbini, odlučili za mene kao naslednika velikog knjaza Mihaila. Dotad sam ja, na dvoru Kuzinom, morao govoriti uglavnom vlaški i francuski, dok sam maternjeg jezika zboriti mogao samo – pa... s materom.“

Pisac otpi mali gutljaj iz čokanja, oseti kako mu pepečenica pali grlo, pa odlučno nateže i iskapi sve do kraja. U međuvremenu poslužitelj, koji je završio s postavljanjem tanjira sa hranom, nasu obojici po čašu crvenog vina i bocu odloži na pomoćni stočić.

„Nego, Glišiću“, reče Milan dok je privezivao skupocenu crvenu salvetu od damasta oko vrata kako bi se poslužio supom, „ona vaša brakorazvodna parnica rešena je do kraja? Presuda je na snazi? Zadovoljni ste? A eto – da je sudbina drukčije htela, mogli smo se još i oroditi: mogli ste mi páša biti, zar ne?“

Glišiću ruka s kašikom zastade na pola puta do usta. On proguta knedlu, pa spusti punu kašiku natrag u tanjir.

„Ako ćemo pravo, niste“, osmehnu se ponovo Milan. „Lepša Stefanović je bila divna... družbenica. Ali znala je i sama da ne može računati na kraljevski brak. Opet. S obzirom na to kako mi je Fausta život upropastila – baš kao i

Lepšina sestra vama, Glišiću – moglo bi se reći da smo vi i ja i više nego pašenozi. Braća. Braća po mucu muškoj.“

„Fausta“ je, znao je to Glišić, bila kraljica Natalija, u privatnom Milanovom glosaru za koji su znali manje-više svi. Baš kao što je car Franjo Josif bio „čika Nikola“, radikali – „fotografi“, štampa – „kujna“, a Beograd – „Čikago“.

Kralj klimnu glavom konobaru i kratko mahnu rukom.

„Slobodni ste, mladiću. Zatreba li nešto, pozvoniću.“

„Razumem, Vaše veličanstvo“, reče konobar i izgubi se kroz vrata iza šanka, zatvorivši ih čvrsto za sobom.

„Mi smo, muškarci, prokleti, Glišiću – prokleti da se povodimo za putenom čežnjom od koje gubimo glavu.“ Milan je zamišljeno gledao u sagovornika. „Vaš je usud i moj – nesrećan brak. Samo što je moj višestruko teži, jer razvrgavanje takvoga braka ima teške posledice po narod i državu.“

„Niste mogli znati, Vaše veličanstvo“, promrmlja pisac. „Nikad se to ne zna. Ljubav je – ljubav; ali brak je... pa, kocka.“

Kralj podiže prst kao da želi da se suprotstavi nečemu što je Glišić rekao, ali onda samo odmahnu rukom.

„Kad se samo setim kako je narod bio oduševljen mojom Faustom, kako je klicao njenoj blistavoj lepoti. Ali još na dan našega venčanja dalo se zaključiti kako ta stvar neće izaći na dobro. Sećate li se?“

„Kao da je juče bilo“, klimnu pisac glavom. „Divan je dan u Beogradu bio i svet se radovao mladoj nevesti dok se vozila iz dvora u Sabornu crkvu, gde ste je čekali. Ali tamo se služba oteгла i za to su se vreme teški oblaci raširili nad gradom. I kad ste vas dvoje, kao novovenčani par, istupili iz Saborne crkve, smrklo se od oblaka kao da je pao mrak i svi smo čuli grmljavinu...“